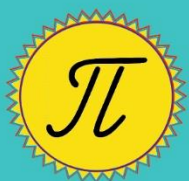

«Программалоо» сериясы
А. Сопуев

**WEB -
ПРОГРАММАЛОО**

3

- *PHP*
- *phpMyAdmin*
- *MySQL*
- *Open Server*

**«ПРОГРАММАЛОО»
сериясы**

А. Сопуев

Web-программалоо

PHP, phpMyAdmin, MySQL, Open server

3-бөлүк. Окуу колдонмо

Ош 2020

УДК 004.43
ББК 32.973-01
С 64

Рецензенттер: физика-мат. илим. доктору, профессор Сатыбаев А.Ж.
физика-мат. илим. кандидаты, доцент Молдоярлов У.Д.

Сопуев А.
С 64 Web-программалоо. PHP, phpMyAdmin, MySQL, Open server: 3-бөлүк: Окуу колдонмо. Ош: ОшМУ, «Билим», 2020. – 151 б.

ISBN 978-9967-18-565-4

Окуу колдонмодо PHP, phpMyAdmin, MySQL, Open Server каражаттары менен web-программалоо технологиясы баяндалып, негизги көңүл web-сайттардын жана web-тиркемелердин негизги элементтери болгон башкаруучу конструкцияларга, массивдерге, информацияларды жөнөтүүгө жана кабыл алууга, файлдар, функциялар, графика жана берилгендер базасы менен иштөөгө бөлүнгөн жана мисалдар келтирилген.

Колдонмо студенттер, магистранттар жана Web-сайттарды өз алдынча түзүүнү каалагандар үчүн арналат.

Ош мамлекеттик университетинин Окумуштуулар Кеңешинин чечими менен сунуш кылынды.

С 2404090000-20

УДК 004.43
ББК 32.973-01

ISBN 978-9967-18-565-4

© Ош мамлекеттик университети, 2020

Мазмуну

Кириш сөз.....	6
1-глава. Клиенттик жана сервердик программалоо тилдери.....	8
§ 1.1. Клиенттик программалоо тилдери	8
§ 1.2. Сервердик программалоо тилдери	9
§ 1.3. Локалдык серверлер.....	9
§ 1.4. Open Server программасы.....	10
§ 1.5. Биринчи программа. echo конструкциясы.....	12
2-глава. PHP программалоо тилинин негиздери.....	15
§ 2.1. PHP тилинин алфавити	15
§ 2.2. PHP тилиндеги берилгендердин тиби	15
§ 2.3. Өзгөрмөлөр	16
§ 2.4. Ыйгаруу инструкциясы	16
§ 2.5. Скалярдык типтер	17
§ 2.6. Константалар	18
§ 2.7. Операторлор, операндалар, туюнтмалар	19
2.7.1. Арифметикалык операторлор	19
2.7.2. Логикалык операторлор	20
2.7.3. Салыштыруу операторлору	20
2.7.4. Жолчолук оператор.....	21
2.7.5. Инкремент жана декремент операторлору	21
§ 2.8. Комментарийлер (түшүндүрмөлөр)	21
3-глава. Стандарттык функциялар.....	23
§ 3.1. Математикалык функциялар.....	23
§ 3.2. Дата жана убакыт менен иштөө.....	24
3.2.1. date() функциясы	24
3.2.2. time() функциясы.....	25
3.2.3. checkdate() функциясы.....	25
3.2.4. getdate() функциясы	25
§ 3.3. Жолчолор менен иштөөчү функциялар	25
§ 3.4. Сандарды калыпка салуу менен чыгаруу	27
§ 3.5. Өзгөрмөлөр менен иштөөчү функциялар	30
§ 3.6. include функциясы.....	33
4-глава. PHP тилиндеги башкаруучу конструкциялар	34
§ 4.1. Шарттуу конструкциялар	34
4.1.1. If-else конструкциясы	34

4.1.2. Switch-case конструкциясы	37
§ 4.2. Циклдер	39
4.2.1. While цикли.....	39
4.2.2. Do-while цикли	41
4.2.3. For цикли.....	42
4.2.4. Камтылуучу циклдер	43
5-глава. Массивдер.....	46
§ 5.1. Бир ченемдүү массивдер	46
5.1.1. Жөнөкөй массивдер	46
5.1.2. Ассоциативдүү массивдер.....	48
5.1.3. Foreach цикли	49
5.1.4. Кокустук сандарды генерациялоо	52
§ 5.2. Көп ченемдүү массивдер	54
§ 5.3. Суперглобалдык массивдер	55
5.3.1. \$_GET суперглобалдык массиви. GET методу	55
5.3.2. \$_POST суперглобалдык массиви. POST методу.....	56
5.3.3. \$_REQUEST суперглобалдык массиви.....	57
6-глава. HTML-форма жана PHP	58
§ 6.1. HTML-форма жана анын атрибуттары	58
§ 6.2. Башкаруучу элементтер.....	58
6.2.1. input	59
6.2.2. textarea	63
6.2.3. select	63
§ 6.3. Форманын элементтеринен берилгендерди алуу	64
6.3.1. Тексттик информацияларды алуу	64
6.3.3. Массивди кокустук сандар менен толтуруу.....	73
7-глава. Колдонуучунун функциялары	76
§ 7.1. Функцияны баяндоо	76
§ 7.2. Локалдык жана глобалдык өзгөрмөлөр	77
§ 7.3. Параметрлери өзгөрмө болгон функция.....	78
§ 7.4. Параметрлери маани болгон функция	81
§ 7.6. Параметрлери жок функциялар	82
8-глава. PHP, phpMyAdmin жана MySQL.....	84
§ 8.1. phpMyAdmin программасы	84
§ 8.2. MySQL менен иштөө	92

8.2.1. MySQL сервери менен байланышты орнотуу.....	92
8.2.2. Башкы баракты түзүү.....	94
8.2.3. Таблицанын талааларын тандоо	94
8.2.4. Информацияларды ассоциативдүү массивге жазуу	95
§ 8.3. Берилгендер базасынан информацияларды чыгаруу	95
§ 8.4. Берилгендерди базага жазуу	99
§ 8.5. Берилгендерди редакциялоо	101
§ 8.6. Берилгендерди өчүрүү	106
§ 8.7. Сайтка киргендердин эсептегичи	109
9-глава. Cookie жана сессия	114
§ 9.1. Cookie	114
§ 9.2. Сессия жана анын колдонулушу	116
§ 9.3. Сессия менен сайттын каттоо эсептегичин түзүү.....	124
10-глава. Файлдар менен иштөө	126
§ 10.1. Файлды ачуу жана жабуу	126
§ 10.2. Or die() конструкциясы.....	128
§ 10.3. Файлдарга информацияларды жазуу	129
§ 10.4. Файлдан информацияларды окуу	131
§ 10.5. Файлдын мазмунун браузерге чыгаруу	133
§ 10.6. Универсалдык режим.....	133
11-глава. PHP тилиндеги графиктик функциялар.....	136
§ 11.1. GD библиотекасы	136
§ 11.2. GD библиотекасынын негизги функциялары	136
§ 11.3. Чекилтер жана сызыктар	138
§ 11.4. Тик бурчтуктарды чийүү	140
§ 11.5. Көп бурчтуктарды чийүү.....	141
§ 11.6. Айланаларды жана эллипстерди чийүү	142
§ 11.7. Жааларды чийүү	143
§ 11.8. Тексттер менен иштөө	144
§ 11.9. Фигураларды боёо.....	146
§ 11.10. Сүрөттөмөлөрдү файлдан жүктөө	148
Колдонулган адабияттар.....	151

Кириш сөз

Окуу колдонмодо PHP, phpMyAdmin, MySQL, Open Server каражаттары менен web-программалоо технологиясы баяндалып, негизги көңүл web-сайттардын жана web-тиркемелердин негизги элементтери болгон башкаруучу конструкцияларга, массивдерге, информацияларды жөнөтүүгө жана кабыл алууга, файлдар, функциялар, графика жана берилгендер базасы менен иштөөгө бөлүнгөн жана мисалдар келтирилген.

Бүгүнкү күндө популярдуу болгон PHP программалоо тилинин тарыхы 1994-жылдан башталат. Программист Расмус Лердорф (Rasmus Lerdorf) 1994-жылы интернет тармагына web-баракка киргендердин статистикасын аныктай турган html форматтагы Perl тилинде жазылган скрипти жайгаштырат. Скрипттин коду ачык болгондуктан колдонуучулардын сунуштары жана толуктоолору менен ал бир топ өркүндөтүлгөн. Серверде иштөө мүмкүнчүлүгүн жогорулатуу максатында программа Си тилинде кайрадан жазылып чыккан.

1995-жылдын башында бул продукциянын Personal Home Page (кыскача – PHP [pi:.eitʃ.pi:]) аталышындагы 1-версиясы чыгарылган.

1995-жылдын орто ченинде PHP программалоо тилинин жаңыланган 2-версиясы чыгарылат.

PHP нин 2-версиясынын мүмкүнчүлүгү электрондук коммерция үчүн чектелгендиктен, программисттер Энди Гутманс (Andi Gutmans) жана Зив Сураски (Zeev Suraski) 1997-жылы продукциянын кодун кайрадан жаңылап жазып чыгышкан. PHP нин 3-версиясы официалдуу түрдө 1998-жылы чыккан. Ушул эле жылы Энди Гутманс жана Зив Сураски PHP нин ядросунун үстүнөн иштей башташкан.

Иштөө өндүрүмдүүлүгү жогору жана көптөгөн жаңы функциялар кошулган PHP нин 4-версиясы 2000-жылы чыгарылган.

PHP нин 5-версиясы 2004-жылы чыгарылат. Бул версияда ядро жаңыланып, интерпретатордун эффективдүүлүгү жогорулатылган, ООП тун функциялары кайрадан иштелген жана башка толуктоолор киргизилген.

PHP нин 6-версиясын чыгаруу 2006-жылдан баштап улантылган, бирок дүйнөлүк тилдердин символдорун

кодировкалоо стандарты болгон Юникод менен иштөөдө татаалдыктар пайда болгондуктан, PHP нин кийинки версиясын чыгаруу чечими кабыл алынат.

2015-жылдын 3-декабрында PHP нин 7-версиясы чыгарылды. Бул версияда өндүрүмдүүлүк жогорулатылган, эсти керектөө азайтылган, функциялардын жаңы мүмкүнчүлүктөрү каралган жана жаңы операторлор кошулган.

PHP - web-программалоо тилдеринин бири болуп эсептелет. Анын синтаксиси жөнөкөй, бирок объектке багытталган жана мүмкүнчүлүгү жогору болгондуктан PHP тилинде ар кандай татаалдыктагы web-колдонмолорду жасоого болот.

Web-сайттарды жана web-колдонмолорду түзүү үчүн атайын даяр системалар, конструкторлор, шаблондор жана стилдер да бар: **Joomla!** (<http://joomla.ru/>, PHP, JavaScript тилдеринде түзүлгөн, маалыматтар MySQLде сакталат), **WordPress** (<https://ru.wordpress.org/>, PHP тилинде түзүлгөн, маалыматтар MySQLде сакталат), **OpenCart** (<http://opencart-russia.ru/>, PHP тилинде түзүлгөн), **Wix** (<https://ru.wix.com/>), **uCoz** (<https://www.ucoz.ru/>), **SITE123** (<https://ru.site123.com/>) ж.б.

Бул пакеттер менен сайт түзгөндө программалоо тилдери негизинен колдонулбайт. Ошондуктан сайтты модификациялоодо, анын документациясын түзүүдө жана оригиналдуулугун (башка сайттарга окшош эместигин) аныктоодо, оптималдаштырууда, жаңылоодо, W3C консорциумунан валидациялоодон процедурасынан өтүүдө маселелер келип чыгат.

Web-программист болуу үчүн даяр шаблондор менен эмес, сайтты нөлдөн баштап түзө алуу компетенциясына ээ болуу керек.

Окуу колдонмодо PHP прогараммалоо тилинин, phpMyAdmin, MySQL жана Open Server каражаттары менен web-сайттардын жана web-тиркемелерди өз алдынча түзүү жолдору көрсөтүлгөн. Колдонмодогу программалардын аткарылышы 64 разряддуу Window 10 операциялык системасында Open Server x64.exe (open_server_5_3_5_ultimate.exe, 1 443 319 КБ) программа-сында демонстрацияланган.

Окуу колдонмо боюнча пикирлер жана сунуштарды sopuev@mail.ru дарегине же +996 773-50-00-54 телефонуна жөнөтсөңүздөр болот.